

significatione recedere. Quia tamen delinquere potest accipi pro eo quod est delinquere in alium, sive ledere, et nocere; et pro eo quod est delinquere in seipsum, id est, errare a scopo, sive deficere in cursu, et amittere bravium, hoc posteriori modo nos paulo ante accepimus et exposuimus. Siquidem dubium esse non poterat, quin impii delinquerent: homines justos, sed dubium esse poterat an, ledendo justos, ledere magis seipsos; et hoc Propheta affirmat dicens: «Odientes justum delinquent,» id est, nocentes justis sibi ipsi magis nocent, quia errant a fine ultimo, quem omnes homines desiderant, et qui solus beatos ac felices reddit possessores suos; et in hoc sensu delinquent idem est quod desolabuntur: nulla enim est desolatio major, quam amittere vitam eternam.

22. REDIMET DOMINUS ANIMAS SERVORUM MEORUM, ET NON DELINQUENT OMNES QUI SPERANT IN EO.

Concluditur Psalmus predicando justis contrariam sortem ei, quae predicta est impiis. «Hedimet Dominus,» ab omni servitute, atque adeo ab omni malo, «animas servorum suorum,» cum eis de carcere corporis eduxerit, et ideo mors justorum

optima, ut merito dixerit Balaam: «Moriatur anima mea morte justorum, et sicut novissima mea horum similia,» Num. xxiii. «Et non delinquent omnes qui sperant in eo,» id est, et non errabunt a scopo, non deficient a cursu, pervenient omnino ad bravium supernae felicitatis, «omnes,» qui non in suis viribus, sed in Deo confident. Est autem hoc loco advertendum, non satis esse spem qualemcumque, sicut nec fidem mortuam, ad vitam eternam obtinendam: sed hoc loco tribui spei adoptionem beatitudinis, quia sermo est de spe justorum, timentium et diligentium Deum, quam apostolus Petrus vocat *spem vitam*, I Petri i. Haec plane spes et fiducia, quae nascitur ex patientia, ex bonis operibus, ex testimonio, conscientiae bonae juxta illud: «Patientia probationem operatur, probatio vero spem,» Rom. v; et illud: «Qui bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirunt, et multam fiduciam in fide, quae est in Christo Jesu,» I Timoth. iii; et illud: «Si cor nostrum non reprehendit nos, fiduciam habemus ad Deum,» Joan. iii: haec, inquam, spes viva et perfecta, recta perducit ad rem, id est, ad gloriam sempiternam, ut quod speravimus, aliquando possideamus.

PSALMUS XXXV

SECUNDUM HEBRAEOS.

V. v. — *Ipsi David.*

- Judica, Domine, nocentes me: expugna impugnantes me.
- Apprehende arma et scutum, et exurge in adjutorium mihi.
- Effunde frameam, et conlude adversus eos: qui persequuntur me; dic animae meae: Salus tua ego sum.
- Confundantur et reveantur, quarentes animam meam.
- Avertantur retrorsum, et confundantur cogitantes mihi mala.
- Fiant tanquam pulvis ante faciem venti, et Angelus Domini coarctans eos.
- Fiat via illorum tenebrae et lubricum, et Angelus Domini persequens eos.
- Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui; supervacue exprobraverunt animam meam.
- Veniat illi laqueus quem ignorat, et captio, quam abscondit, apprehendat eum: et in laqueum cadat in ipsum.
- Anima autem mea exultabit in Domino, et delectabitur super salutari suo.

V. s. h. — *David.*

- Judica, Domine, adversarios meos: pugna contra impugnantes me.
- Apprehende scutum et hastam [al. *contum*], et surge in auxilium meum [al. *mihi*].
- Evagina gladium, et praecoccupa ex adverso persequentes me: dic animae meae, salus tua ego [al. *ad. sum*].
- Confundantur et reveantur, qui quarent animam meam: convertantur retrorsum, et confundantur, qui cogitant malum mihi.
- Fiant sicut pulvis ante faciem venti, et Angelus Domini impellat,
- Sit via eorum tenebrae et lubricum, et Angelus Domini persequatur eos.
- Quia frustra absconderunt mihi insidias retis sui: sine causa foderunt animam meam.
- Veniat ei [al. *eis*] calamitas quam ignorat, et rete suum quod abscondit, apprehendat eum, et cadat in laqueum [h. *in calamitatem*].
- Anima autem mea exultabit in Domino, laetabitur in salute sua [al. *tua*].

40. Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?

Eripiens inopem de manu fortiorum ejus, egenum et pauperem a diripientibus eum.

11. Surgentes testes iniqui, quae ignorabam interrogabant me.

12. Retribuebant mihi mala pro bonis: sterilitatem animae meae.

13. Ego autem cum mihi molesti essent, induabar cilicio.

Humiliabam in jejunio animam meam, et oratio mea in sinu meo convertetur.

14. Quasi proximum, et quasi fratrem nostrum, sic placebam: quasi lugens et contristatus sic humiliabar.

15. Et adversum me letati sunt, et convenerunt; congregata sunt super me flagella, et ignoravi.

16. Dissipati sunt, nec compuncti, tentaverunt me; subsannaverunt me subsannatione, frenduerunt super me dentibus suis.

17. Domine, quando respicies? restitue animam meam a malignitate eorum, a leonibus unicum meam.

18. Confitebor tibi in ecclesia magna, in populo gravi laudabo te.

19. Non supergaudeant mihi qui adversantur mihi inique: qui oderunt me gratis, et annuunt oculis.

20. Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur, et in iracundia terrae loquentes, dolos cogitabant.

21. Et dilataverunt super me os suum; dixerunt: Euge, euge, viderunt oculi nostri.

22. Vidisti, Domine, ne sileas: Domine, ne discedas a me.

23. Exurge et intende judicio meo, Deus meus et Dominus meus, in causam meam.

24. Judica me secundum justitiam tuam, Domine Deus meus, et non supergaudeant mihi.

25. Non dicant in cordibus suis: Euge, euge, animae nostrae; nec dicant: Devoravimus eum.

26. Erubescant et reveantur simul, qui gratulantur malis meis.

Induantur confusione et reverentia, qui magna loquuntur super me.

27. Exultent et latentur, qui volunt justitiam meam, et dicant semper: Magnificetur Dominus, qui volunt pacem servi ejus.

28. Et lingua mea meditabitur justitiam tuam, die laudem tuam.

Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tui? eruens inopem a validiore, et pauperem ac mendicium a violento.

Surgentes testes iniqui, quae nesciebam interrogabant me.

Reddebant mihi mala pro bono: sterilitatem animae meae.

Ego autem cum infirmarentur, induabar cilicio: humiliabam in jejunio animam meam, et oratio mea in [al. *ad*] sinum meum revertetur.

Quasi ad amicum [h. *sodalem*], quasi ad fratrem meum sic ambulabam: quasi lugens mater, tristis incurvabar.

Et in infirmitate mea letabantur et congregabantur: collecti sunt adversus me percutientes, et nesciebam, scindentes et non tacentes.

In simulatione verborum fictorum, frendebant contra me dentibus suis.

Domine, quanta videbis [al. *aspicies*]? converte animam meam a calamitatibus eorum [al. *suis*]: a leonibus solitariam meam.

Confitebor tibi in ecclesia grandi [al. *magna*]; in populo forti laudabo te.

Non latentur super me inimici mei mendaces: odientes me frustra conviventes [al. *cohibentes*] oculo.

Non enim pacem loquuntur, sed in rapina terrae verba fraudulenta concinnant.

Et dilataverunt super me os suum. Dixerunt: Vah vah; vidit oculus noster.

Vidisti, Domine, ne taceas: Domine, ne elongeris a me.

Consurge [h. *expergiscere*], et vigila in [al. *tae. in*] judicio meum, Deus meus, et Domine [al. *Dominus meus*], in causam meam.

Judica me secundum justitiam tuam, Domine Deus meus, et ne insultent mihi.

Nec dicant in corde suo: Vah animae nostrae; et ne dicant: Absorbimus eum.

Confundantur et reveantur pariter, qui latentur in afflictione mea.

Induantur confusione et verecundia, qui magnificantur super me.

Laudent et latentur, qui volunt justitiam meam; et dicant semper: Magnificetur Dominus, qui vult pacem servi sui.

Et lingua mea meditabitur [al. *meditabitur*] justitiam tuam. tota ³⁴ laudem tuam.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XXXIV.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Ipsi David.

Titulus nihil habet novi. Argumentum Psalmi videtur esse oratio Christi ad Patrem adversus persecutores suos, et corporis sui, quod est Ecclesia. Fortasse etiam, ut Theodoretus, Euthymius et alii volunt, orat ipse David pro liberatione sua, et contra Saul regem aliosque persecutores suos. Sed quia Propheta erat, et de Christo ut plurimum loquebatur in Psalmis, ut colligitur ex verbis Domini, Luc. cap. ult.; ideo cum S. Augustine et S. Hieronymo sensum principalem ad Christum pertinere censemus.

EXPLICATIO PSALMI.

1. JUDICA, DOMINE, NOCENTES ME, EXPUGNA IMPUGNANTES ME.

Propositio generalis est, qua petitur auxilium contra persecutores. Sed ex hebreo textu sententia explicanda est. Siquidem in hebreo habetur ad verbum, *judica, Domine, judicantes me*; sive *litiga cum litigantibus mecum*. Nam ab eadem voce formantur verbum et participium, seu nomen verbale; et quamvis hebraea vox *יָדַע* *ribah*, sit ambigua, et possit referri tum ad iudicium, tum ad litem, tamen graeca et latina editio declaraverunt esse referendum ad iudicium; itaque sensus crit: *Judica judicantes me*, id est, justo iudicio condemna eos qui me injusto iudicio condemnarunt, quales fuerunt principes Hebraeorum, Annas et Caiphas, et principes ethnici, Pilatus et Herodes, qui Christum injuste iudicaverunt, et multi principes, qui sanctos martyres iniquissimo iudicio condemnarunt. Quod autem nos legimus, «judica nocentes me,» eundem sensum habet: qui enim injuste iudicat, sine dubio nocet. Et quia persecutores Christi et Ecclesiae videri volebant, quasi secundum leges atque ex zelo iustitiae Christum et servos ejus morti adiudicare, revera autem non iudices, sed hostes erant, et cum falsa pietate pro superstitionibus suis bellum gerebant; ideo subiungit Psalmus: «Et expugna impugnantes me;» vel, ut clarius habetur in textu hebreo et graeco, ubi est similis allusio verbi et participii, *pugna contra pugnantem mecum*, id est, suscipe causam meam et bellum meum, ut expugnante te inimicos meos, ego manus eorum effugiam et victoriam referam.

2. APPREHENDE ARMA, ET SCUTUM, ET EXURGE IN ADUTORIUM MIHI.

Declarat illud, *expugna impugnantes me*; et quia qui pugnat debet instructus esse armis, tum quibus repellat ictus adversarii, tum quibus adversarium feriat; ideo in hoc versiculo meminit ar-

morum prioris generis, in sequente vero posterioris. Nam pro eo quod nos legimus: *Apprehende arma et scutum*, in hebreo est ad verbum, *apprehende clypeum et scutum*; sed graeci et latini interpretes pro prima voce verterunt *arma*, ne rem eandem bis ponerent, sed per *arma* intellexerunt arma defensiva et protectiva: id enim omnium consensu significat *מגן* *magen*, a verbo *גָּמַן* *ghanan*, quod est *protegere*. Porro *clypeus et scutum* Dei est bona ejus voluntas, juxta illud *Psalm. v.*: «Domine, ut scuto bonae voluntatis tuae, coronasti nos.» Item aequitas sive iustitia, *Sap. v.*: «Sumet scutum inexpugnabile, aequitatem.» Et quidem benevolentia Dei clypeus est, quo Deus nos protegit. Plane enim securus est, quem Deus amat, et de illo dicitur: «Sento bonae voluntatis tuae coronast cum.» Iustitia Dei, quo in Scripturis vocari solet aequitas, scutum est, quo Deus ipse protegit a iudiciis et calumniis hominum impiorum: quantumvis enim Deus severe et atrociter impios puniat, semper iustissime punit; et ideo non timet Deus faula linguarum, vel iudiciorum, juxta illud: «Ut iustificeris in sermonibus tuis, et vincas cum iudicaris,» *Psalm. L.* Et de hoc dicitur: «Sumet scutum inexpugnabile, aequitatem,» quando videlicet Deus ad iudicium novissimum veniet, et armabitur in ultionem inimicorum. Quare non sine causa his hoc loco ponitur nomen clypei, sive scuti, quoniam utroque simul Deus armatur, cum et nos misericorditer protegit, et iuste se ipsum defendit.

3. EFFUNDE FRAMEAM, ET CONCLUDE ADVERSUS EOS QUI PERSEQUUNTUR ME; DIC ANIMAE MEAE: SALUS TUA EGO SUM.

Hic jam loquitur de armis ad laedendum aptis, et per frameam intelligit *gladium*, ut S. Hieronymus verit, et sensus est: Evagina gladium, et stringe illud contra persecutores meos. Illud enim, *effunde frameam*, significat faciem atque promptam gladii evagationem, qualis est cum

gladius politus et laevis est: tunc enim nullo labore eximitur, atque quasi funditur e vagina; contra autem gladius rubiginis confectus, vix magno labore nudari potest. Illud autem, et *conclude*, intelligitur de conclusione gladii, qui manu acriter stringi debet, ut firmiter teneatur, et fortius feriat. Verbum enim hebraicum *סָגַר* *segor* *cludere* et *stringere* significat. Sed quia framea et vox hebraica *חַנִּית* *chanith*, et graeca *σπάγια* non proprie *gladium*, sed *spiculum*, vel *lanceam* significat, ideo potest etiam sic exponi hic locus: «Effunde frameam,» id est, jace spiculum, seu lanceam in hostes, «et conclude adversus eos qui me persequuntur,» id est, claudere viam, pone obstaculum, ne hostes accedant. Porro gladius et lancea Dei est ira ipsius, id est iustitia vindicativa, qua impios punit. Sic enim legimus *Deuter. xxxii.*: «Si auero ut fulgur gladium meum, et arripuerit iudicium manus mea, reddam ultionem hostibus meis;» et *Sapient. v.*: «Aene diram iram in lanceam.» Nam et gladius et lancea arma sunt offensiva. Mirabile prorsus spectaculum animae fideli obijcitur, cum cogitat Deum pro se stare armatum scuto et gladio, sive lancea, et audit illum in corde dicentem: «Salus tua ego sum.» Quamvis enim satis sit ad omnem securitatem, id quod Apostolus dicit *Rom. viii. 31.*: «Si Deus pro nobis, quis contra nos?» tamen Spiritus Sanctus, ut adhuc potentius infirmitatem nostram sustentaret, describit Deum non quomodo-cumque, sed armatum omni armorum genere, pro Ecclesia, et singulis fidelibus suis, adversus hostes visibiles et invisibiles pugnantem. «Dic animae meae: Salus tua ego sum.» Non satis est ad animi tranquillitatem, ut Deus pugnet pro nobis, sed necesse est ut id nobis innoscat; ideo petit Christus pro corpore suo, ut id reveletur, et loquente Spiritu Sancto ad eorum fiducia oriatur. Quamvis autem magis proprie Deus medicus dici possit, quam salus, rectissime tamen salus dicitur, quia medici et medicamenta non semper sanant, nec intime penetrant substantiam rei, quam sanare cupiunt: Deus autem sanat semper, et intime illabatur animae, et sicut fieri non potest ut sanitate praesente homo non sit sanus, etiamsi omnia alia absint: ita fieri nequit, ut Deo volente sanare, et per gratiam suam praesente, anima non sit sana, etiamsi omnia alia desint.

4. CONFUNDANTUR ET REVEREANTUR, QUERENTES ANIMAM MEAM.

Describit exitum impiorum, adversus quos Deus arma capit, ac primum dicit: «Confundantur et revereantur,» id est, erubescant ob amissam victoriam qui querunt me interficere; idem enim significant illa duo vocabula, *confundantur* et *revereantur*. Non enim hic agitur de reverentia erga alium, sed de pudore, quo suffandi solet qui cedit causa. Illud, *qui querunt animam meam*, ambiguum est. Aliquando enim accipitur in ha-

nam partem, ut in eo loco *Psalm. cxviii.*: «Periit fuga a me, et non est qui requirat animam meam,» id est, non habeo refugium ullum, neque est qui me noverit, et requirat, ut defendat. Aliquando in malam partem accipitur, ut hoc loco, et alibi saepius, ubi querere animam, est conari ad tollendam animam, id est vitam.

5. AVERTANTUR RETRORSUM, ET CONFUNDANTUR COGITANTES MIHI MALA.

Non solum igitur confundantur, et pudore afficiantur, sed etiam avertantur retrorsum, » id est, recedant victi et confusi, «qui cogitant mihi mala,» id est, qui meditantur necem meam.

6. FIANT TANQUAM PULVIS ANTE FACIEM VENTI, ET ANGELUS DOMINI COARCTANS EOS.

Addit tertio, ut non solum erubescant, nec solum recedant, sed celeriter fugere cogantur, et dispergantur in varia loca. Pulvis enim a vento in varias partes magno impetu, velociterque dispergitur. Augetur autem hoc loco celeritas fugae, et dispersio, tum ex parte pulveris, tum ex parte venti. Nam pro pulvere in hebreo est *פֶּחַם* *pecham*, quod significat *glumam*, ut diximus in explicatione primi Psalmi, id est, pulverem levissimum, ex minutissimis et aridissimis paleis conflatum. Et pro vento corporali, hic ponitur *Angelus Domini*, qui Spiritus est vivens, et longe potentior et efficacior omni vento. Fiant igitur sicut pulvis levissimus, qui ab omni vento facile rapi potest, et tamen non levis ventus, sed *Angelus Domini* sit *coarctans*, et impellens eos.

7. FIAT VIA ILLORUM TENEBRAE, ET LUBRICUM, ET ANGELUS DOMINI PERSEQUENS EOS.

Addit ultimo, ut non solum dispergantur, et fugere cogantur, sed etiam sine ullo remedio in exitum praecipitentur: fugientes enim juvari solent scientia viarum, itinere tuto et stabili, aut certe si via sit lubrica, tarditate ambulationis. Hic autem ista omnia remedia cessant; imprecatur enim Propheta impiis, ut fugere cogantur in tenebris, et per viam lubricam, ut neque oculi, neque pedes officio suo fungi possint, et instante post eos, ac vehementer urgente Angelo Domini, ut necesse sit eos in praecipitium et exitum ruere. Haec omnia implentur hoc tempore in Judaeis, aliisque persecutoribus Christi et Ecclesiae, qui justo Dei iudicio versantur in tenebris ignorantiae, et in lubrico concupiscentiae; et persequente eos ira Dei, quod die labuntur in majora peccata, et ad sempiternam mortem summa velocitate festinant. Sed manifestus implebuntur in die iudicii: tunc enim impii confundentur et pudescunt confusione ineffabili, et avertentur retrorsum in praecipitium gehennae divina potestate coacti, idque absque ullo remedio, quomodo sine remedio ruit, et corruit in exitum, qui in tenebris per lubricum alio persequente festinare consueverunt.

8. QUONIAM GRATIS ABSCONDERUNT MIHI INTERITUM LAQUEI SUI: SUPERVACUE EXPROBRAVERUNT ANIMAM MEAM.

9. VENIAT ILLI LAQUEUS, QUEM IGNORAT; ET CAPTIO, QUAM ABSCONDIT, APPREHENDAT EUM: ET IN LAQUEUM CADAT IN IPSUM.

In primis septem versiculis locutus est Propheta in persona Christi et omnium justorum de persecutionibus generaliter. in sequentibus versiculis explicat tria genera persecutionum, quas pati solent justus ab impiis. Nam primum fraudibus et insidiis justos vexant, deinde falsis testimoniis eosdem appetunt, postremo aperta vi non verbis tantum, sed etiam factis justos opprimunt. Dicit igitur de primo genere: « Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui, » id est, quoniam quidem nulla injuria a me accessit mihi insidias struere non cessant; ideo precor Deum, ut providentia sua faciat, ut insidie ille in perniciem ipsorum convertantur. Quae imprecatio, ut alias meminimus, non tam imprecatio, quam propheta est. Vere enim providentia Dei hoc agit, ut insidiae, vel solis noceant insidiatoribus, vel prius, et magis illis, quam aliis: quomodo fax accensa, ut comburat domum, se ipsam prius incipit comburere et consumere, quam domum, et sepe domi nihil nocet: ita malitia insidiantium statim incipit animum insidiantis vastare; quia autem, vel nihil nocet, vel longe minus, quia minus est malum poenae, quam malum culpae. Quod attinet ad verba, illud: *Absconderunt mihi interitum laquei sui*, S. Augustinus legit: *Absconderunt mihi laqueum corruptionis suae*; sed hebraei graecique codices cum nostra editione concordant. Sensus autem idem est. Dicitur enim *interitum laquei*, mors, quae paratur per instrumentum laquei, et dicitur laqueus interitus, sive corruptionis, laqueus, qui paratur, sive tenditur ad capiendum et occidendum. In hebraeo habetur *רשתק*, *rete*, non *laqueus*; sed parum refert: utrumque enim instrumentum est ad capiendum aptum. Illud, *supervacue*, in hebraeo est *חנם* *chinam*, id est *gratis*, sicut paulo ante; sed Interpres variare voluit. Itaque sensus est: « supervacue, » id est *sine causa*, cum nullam a me injuriam acceperint, exprobraverunt animam meam, id est, probro me affecerunt, tendentes mihi laqueos et retia quasi feræ silvestri. In hebraeo nunc habetur *חפרה* *chaptera*, id est *foderunt*; sed Septuaginta legisse videntur *חפרה*, una littera transposita; id enim significat *exprobraverunt*. Quamvis si legamus, *foderunt animam*, idem enim sensus, nimirum sine causa foderunt foecam deceptivis vitæ meae, ac per hoc pudore me affecerunt. Illud autem, *veniat illi laqueus quem ignorat, et captio quam abscondit, apprehendat eum, et in laqueum cadat in ipsum*, multo clarior est in hebraeo, videlicet sic: *Veniat tibi, nimirum insidiatori, calamitas quam*

ignorat, id est, calamitas insperata et inopinata. Et declarat quae sit ista calamitas, addens, *rete suum, sive laqueus suus quem abscondit tibi, capiat ipsum, et sic incidat in ipsam calamitatem*, quam mihi paraverat. Sententia tamen eadem est, nisi quod Septuaginta pro calamitate in utroque loco ponere maluerunt instrumentum calamitatis, videlicet laqueum, et pro reti sive laqueo, posuerunt *captionem*, quae est effectus laquei. Illa repetitio, *in ipsum, est* hebraismus, p. o. eo quod nos Latini dicimus, *in ipsum eundem laqueum cadat*.

10. ANIMA AUTEM MEA EXULTABIT IN DOMINO, ET DELECTABITUR SUPER SALUTARI SUO.

11. OMNIA OSSA MEA DICENT: DOMINE, QUIS SIMILIS TIBI?

12. ERIPENS INOPEM DE MANU FORTIORUM EIUS, EGENUM ET PAUPEREM A DIRIPIENTIBUS EUM.

In his tribus versiculis Propheta explicat letitiam inenarrabilem, quae perfunditur justis, cum se perfecte liberum esse cernat ab omnibus insidiantibus. Sunt autem phrasae poeticae, metaphoricae, admirabiles. Est autem haec sententia: cum id acciderit, quod precatus sum, « anima mea, » qua vivo et sapio, praeeletitia « exultabit in Domino » Deo, videlicet laudans et magnificans; et simul « delectabitur super salute sua, » quam se adeptam esse videbit, vel potius super ipsum Dominum qui est salus ejus, non solum anima, sed etiam corpus, imo omnes partes corporis, etiam intimae et abjectissimae, quales sunt ossa, quae sensum habent: nec solum ossa, sed omnia ossa, etiam minima, gesticent praevoluptate, et sisensum et vocem habebunt, exclamarent utique, et dicent: « Domine, quis similis tibi? » nihil enim est in terra neque in caelo te fortius, benignius, sapientius, amabilius: quippe qui tam potenter et misericorditer eripis pauperem de manu hostis multo fortioris ipso, qui violenter ejus bona, et ipsam vitam rapere cupiebat. S. Augustinus, more suo allegoricum sensum persequens, per ossa intelligit viros perfectos, qui sunt in Ecclesia, per carnem vero homines infirmos, ut sensus sit: Quamvis tempore tentationis, vel persecutionis caro mystici corporis Ecclesiae cedat, ossa tamen non cedent, sed resistent, ac dicent: « Domine, quis similis tibi? » Quod attinet ad verba, illud, *salutari suo*, in hebraeo est *ביתקרה*, *salutem suam*. Sed quia secunda pars versiculi ut plurimum refertur et explicat primam, et in prima dictum est, *exultabit in Domino*, recte S. Augustinus per salutem intelligit ipsum Dominum, qui supra dixit: « Salus tua ego sum, » illud autem, *omnia ossa mea dicent*, simile est illi, quod habetur in Ps. cii: « Benedicite, anima mea, Domino; et omnia quae intra me sunt, nonnisi sancto ejus. » Significat autem in hac phrasi perfecta quae iam letitia, quae totum hominem replet, Aliquando enim animus gaudet: sed corpus dolet; et tunc non est plena

perfectaque letitia: sed quando sanabit Dominus omnes langores nostros, et replebit in bonis omnes desiderium nostrum, tum demum totus homo inenarrabili voluptate perfusus exultabit in Domino, et omnes partes ejus usque ad ossa insensibilia, dicent Domino: « Quis similis tibi? » Sicut enim res insensibiles sitire dicuntur, quando carent necessariis adjumentis, juxta illud Ps. lxxii: « Sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea; » sic etiam eadem res insensibiles, quando defectus earum tollantur, exultare et gesticere dici possunt. Illud, *Domine, quis similis tibi?* in graeco geminatur, *Domine, Domine*; sed neque geminatio habetur in hebraeo, neque legitur ab Augustino, vel Theodoro, vel Euthymio. Illud, *eripiens inopem*, in hebraeo facilius connectitur cum superioribus: sic enim ad verbum legitur: « Domine, quis sicut tu, qui eripis inopem? » Est itaque sic connectenda sententia: *Domine, quis similis tibi, qui es eripiens inopem de manu fortiorum ejus?* Illud quoque, *de manu fortiorum ejus*, in hebraeo clarior est; sic enim legitur, *כבודי כבודי כבודי*, *eripiens inopem a robusto pro ipso*, id est, ab hoste robustiore, quam ipse sit. Sed latine Interpres reddidit ad verbum quod invenit in graeco. Denique pro illis verbis, *a diripientibus eum*, in hebraeo solum est *מגוזלו*, *a violento*; sed Interpretes explicare voluerunt latius, quod unico verbo continebatur in textu originali.

13. SURGENTES TESTES INQUI, QUEM IGNORABAM, INTERROGABANT ME.

14. RETRIBUEBANT MIHI MALA PRO BONIS: STEMLITATEM ANIMAE MEAE.

Pergit nunc Propheta ad secundum genus persecutionum, quo impii testimoniis falsis, non ex insidiis, sed palam justos persequuntur, et mire exaggerat nequitiam horum testium. Primo dicit *surgentes*, ut significet eos non expectasse citationem, sed per se venisse. Secundo addit, *quem ignorabam*, ut ostendat accusari justum ab iniquis testibus, de eo quod nec fecerat, nec cogitaverat. Dicimus enim ignorare quae non probamus, nec unquam fecimus, ac si facere nesciremus. Sic de Christo dicit Apostolus II Cor. v: « Eum qui peccatum non noverat, pro nobis peccatum fecit. » Tertio addit, *interrogabant me*, ut ostendat audaciam ac imprudentiam testium, qui non contenti falsum testimonium dixisse coram iudice, ipsum etiam virum justum coram arguere et interrogare audent. Quarto addit, *retribuerebant mihi mala pro bonis*, ut ostendat falsos testes nulla injuria laesissimos, sed contra beneficiis affectos, ex mera malitia ad calumniandum adductos. Addit ultimo, *sterilitatem animae meae*, ut ostendat per falsa testimonia illos non querere leve aliquod malum, sed omnium maximum. Potest enim sterilitas hoc loco posita duobus modis accipi, primo generaliter pro desolatione, et vastitate universali, qualis accidit S. Job, qui una die

amisit opes, filios, sanitatem. Et hoc pertinet exposito Theodoro et Euthymio, qui accipiunt *sterilitatem* pro *oblivione*, id est tali desolatione, ut ipsum etiam nomen oblivioni tradatur. Potest secundo accipi sterilitas pro *nullo genere mali*, sed maxime estimatiois, tum apud diabolum, qui illud per ministros suos inferre coatur; tum apud hominem justum, qui illud cogitur pati. Id malum est, ut homo justus infamia per falsa testimonia notatus sterilis et orbis maneat, ut nec fructum facere possit, et quod jam fecit, pereat. Sic S. Augustinus exponere videtur.

15. EGO AUTEM, CUM MIHI MOLESTI ESSENT, IN-DUEBAR CILICIO.

16. HUMILIABAM IN JEJUNIO ANIMAM MEAM, ET ORATIO MEA IN SINU MEO CONVERTETUR.

Antequam Propheta de tertio genere persecutionum loqui incipiat, exponit quid egerit adversus persecutores secundi generis, ac dicit se non reddidisse malum pro malo, neque de vindicta cogitasse, sed ad Deum orandum cum magna humilitate se converterisse: « Cum, inquit, adversarii mihi molesti essent, » non superbe illis insultavi, sed sacco indutus jejunare cepi, ut oratio mea Deum facilius placaret. Saccus enim et jejunium sunt aie orationis. Sic rex ille Ninivitarum, cum sacco et jejunio orans, exauditur, *Jonas* iii. Quod idem legitur de rege Achab, III Reg. xxv; unde et sapiens dicit: « Oratio humiliantis se nubes penetrabit. » Adit vero: « Et oratio mea in sinu meo convertetur, » ut ostendat se fructum orationis non dubium expectare. Ponitur enim *in sinu meo*, pro *in sinum meum*, ut habetur in textu hebraeo et graeco, quasi dicit: Oratio ex tanta humilitate profecta non revertetur ad me vacua, sed sinum meum celesti consolatione implebit. Possumus etiam, si velimus, illud, *in sinu meo*, accipere ut jacet, in casu aufertendi, exponere hunc locum de frequentia orationis, ut sensus sit: Oratio mea in sinu meo existens, saepe revertetur et recurrit, ut quod semel, aut iterum quaerens non invenit, perseverando, id est, saepe revertendo inveniat. Et quamvis ad litteram haec non videantur convenire Christo, quem in Evangelio non legitimus indutum cilicio jejunasse et orasse, dum persecutiones pateretur, conveniunt tamen eidem Christo prout est in membris suis; hoc enim proprium membrorum Christi, dum adversa patientur, non cum adversariis contendere, sed ad cor suum redire, et Deum humiliter deprecari. Quod ad verba attinet, *והייתי*, *cum mihi molesti essent*, in hebraeo est, *והייתי* *hachalotham*, *cum ipsi infirmarentur*. Sed verisimile est Septuaginta Interpretes legisse cum aliis punctis, vel cum additione alienius alterius litterae, in conjugatione *יהל*, vel *היהל*. Tunc enim accipi debet active illud verbum, ut non solum Septuaginta, sed etiam S. Hieronymus ex hebraeo vertit. Sic enim

legimus apud Hieronymum, cum infirmaret ab eis, id est, cum ipsi me aegrotare facerent, quod est idem cum eo, quod legitur Septuaginta, cum mihi molesti essent. Potest etiam dici Septuaginta et S. Hieronymum legisse, cum infirmarentur ipsi, ut nunc legimus in hebraeo; sed altius cogitasse, Prophetam loqui de illa aegrotatione animi, quae semper conjuncta est cum injusta persecutione; quicumque enim alium injuste persequitur, se ipse ledit et vastat; et cum alium aegrotare facit morbo pœnæ, ipse aegrotat morbo culpæ. Recte ergo sententiam reddiderunt Septuaginta et S. Hieronymus; idem enim est, quoad sensum, cum mihi molesti essent, et cum morbo iracundia, vel odi, vel invidentia, adversus me aegrotarent. Illud autem, induerbar cilicio, in textu hebraeo est, et in graeco, induerbar sacco. Ex quo intelligimus per cilicium non esse intelligendum indumentum ex pilis animalium, quod interius adhiberi solet, ut legimus de rege Joram, IV Reg. 6; sed vestem sacream, qua exterius etiam ad significandam humilitatem aliqui utuntur, ut de rege Ninivitarum Jonas testatur cap. III. Illud, humiliabam in jejuni animam meam, phrasus est hebraica; passim enim Hebraei animam ponunt pro toto homine.

17. QUASI PROXIMUM, ET QUASI FRATREM NOSTRUM SIC COMPLACEBAM: QUASI LUGENS, ET CONTRISTATUS, SIC HUMILIABAR.

Hic versiculus multo clarior est in textu hebraeo, quam in graeco vel latino. Sic enim ad verbum reddi potest cum S. Hieronymo: Quasi ad amicum, quasi ad fratrem meum sic ambulabam; quasi lugens mater tristis, sic introibam; et sensus est: Ego non solum in tribulatione positus, non reddidi malum pro malo, sed reddidi bonum pro malo: sic enim affectus fui erga unumquemque adversariorum, ut amicus erga amicum, imo ut fratrem, vel potius ut mater erga filium parvulum et languentem. Sicut enim mater, videns filium aegrotantem, incurvat se tristis et lacrimans ad eum suscipiendum, sic et ego me cum adversariis meis gessi. Non potuit grandius et luculentius exprimi plus affectus erga inimicos. Et quidem Propheta David opere praestitit, quod hoc loco in persona Christi, et sui, et omnium perfectorum virorum expressit. David enim Saulem, quem ut fratrem, dum viveret, dilexit, mortuum ut filium delevit. Idem fecit multo excellentius Christum, qui videns civitatem flevit super illam, Luc. XIX; sequi gallinæ pullos sub alas congregare satagenti comparavit, Matth. XXIII. Lectio latina editionis eundem sensum habet; sed obscura est, quia verba graeca totidem verbis latinis reddidit. Sed ex hebraica lectione illustranda et supplenda est. Hic igitur erit sensus: Quasi proximum, quasi fratrem nostrum sic complacebam, id est, complacebam mihi, sive affectus prae erga unumquemque adversariorum, quasi erga proximum, sive socium et amicum, imo

etiam erga fratrem nostrum. « Quasi lugens et contristatus, sic humiliabar, » id est, non solum affectus eram ad persecutorem meum, et ad proximum et fratrem; sed « humiliabar » et inclinabam me ad eum, ex compassione dolens, et contristatus de malis ejus, quomodo pia mater inclinatur tristis ad filium languidum et jacentem.

18. ET ADVERSUM ME LETATI SUNT, ET CONVERNERUNT: CONGREGATA SUNT SUPER ME FLAGELLA, ET IGNORAVI.

Docet consequenter Psalmus persecutores justorum reddere mala pro bonis, et simul transit ad tertium genus persecutionum, quod contenti impii frandibus et calumniis justos vexasse, flagellis quoque eos aggrediuntur. « Et adversum me letati sunt; » ego de malis eorum dolebam, ipsi de malis meis letabantur: neque hac impletata contenti, « convenerunt adversum me, » flagellis armati, ut me, si possent, occiderent; « et ignoravi, » id est, ignoravi eorum consilia, et ideo praecavere non potui, vel ita me patienter gessi, ac si quid facerent, ignorarem. Quod attinet ad verba, pro et adversum me, S. Hieronymus vertit, et in infirmitate mea: vox enim hebraica אָוִיָּה potest significare, latus meum, et infirmitas mea. Priorem significationem secuti sunt Septuaginta, et ideo verterunt, adversum me, quod fere est idem quod ad latus meum. Posteriori secutus est S. Hieronymus. Sed in sententia non est varietas. Illud autem, congregata sunt super me flagellantes; sed idem est sensus. Denique pro ignoravi, S. Augustinus legit, ignoraverunt, et refert ad persecutores, qui vere ignoraverunt quam magnos viros percuterent, cum Christum, vel sanctos flagellarent. Sed quamvis vox graeca sit ambigua, tamen hebraica דִּימְרֵי non est ambigua, nec potest reddi nisi in prima persona: proinde recte habet latina vulgata editio, et ignoravi, ut etiam legunt Theodoretus et Euthymius graeci.

19. DISSIPATI SUNT, NEC COMPUNCTI, TENTAVERUNT ME: SUBANNAYERUNT ME SUBANNATIONE, FRENDUERUNT SUPER ME DENTIBUS SUIS.

Pergit explicare malignitatem adversariorum, ac dicit eos non potuisse implere quod cupiebant, divina providentia protegente suos, ne ab iniquis persecutoribus laederentur. Sed ne sic quidem quiescissent eos: nam quos non poterant flagellis verborum movere, tentabant flagellis verborum, irrisionibus et comminationibus terrere. « Dissipati sunt, » inquit, id est, qui convenerant in unum, ut nocerent et flagellarent, divisi sunt ab invicem Deo dissipante eorum conventiculum: sed non propterea « compuncti sunt, » id est, non resipuerunt; vel, ut proprie sonat vox hebraea, דָּבַר non sibiervant et quieverunt, ut par erat; sed potius tentaverunt me, nimirum ut

iraecundiam provocare, quia subsannaverunt me subannatione irrisoria, et frenduerunt contra me dentibus suis, minus crudeliter intentantes. Quod attinet ad verba, quod in graeco et latino legimus, tentaverunt me, subsannaverunt me subannatione, S. Hieronymus ex hebraeo vertit, in simulatione verborum factorum. Sed verba ipsa hebraica, neque hunc sensum, neque illum recipere videntur: sic enim legimus בְּרִנְיָ לִקְנִי בְּרִנְיָ, id est, in hypocrisi, sive simulationibus subannationum verbi otiosi. At profecto omnino incredibile est Septuaginta Interpretes aliter legisse, et libros optimos habuisse, praesertim cum verba hebraica, ut nunc leguntur cum punctis Rabbidorum, nihil significare videantur. Existimo igitur mutanda esse puncta, et ex nomine, in simulationibus, faciendum esse verbum modi inficiti cum affixo primae personae, quod reddendum erit, intendendo me. Nam etsi תִּרְנֵי simulare, et hypocritam esse significet, tamen tentare proprium est hypocritarum, juxta illud Domini: « Quid me tentatis, hypocritae? » Matth. XXII; et idem est in tentando me, quod, in hypocrisi agendo meum, et similiter ex nomine subannationum faciendum erit verbum temporis praeteriti, cum affixo primae personae, et tunc sensus erit, subsannaverunt me; illud autem, כִּנְעוּ significat quidem verbum otiosum, sed significat etiam subannationem. Proinde integer sensus erit, in tentando me subsannaverunt me subannatione, quod est idem cum eo quod nos habemus, tentaverunt me, subsannaverunt me subannatione.

20. DOMINE, QUANDO RESPICIES? RESTITUE ANIMAM MEAM A MALIGNITATE EORUM, A LEONIBUS UNICAM MEAM.

Expositis persecutoribus, revertitur Propheta in persona justorum omnium, qui persecutionem patiuntur, ad orandum Deum, ut finem cum principio conjungat. Et quoniam videtur Deus non respicere, quid in terris fiat, quando non punit injustos, ideo dicit: « Domine, quando respicies? » id est, quando te videre mala impiorum puniendo demonstrabis? « Restitue animam meam a malignitate eorum, » id est, eripe vitam meam de periculo in quo versatur, dum est in potestate malignorum, et restitue illam in pristinam securitatem, sive restitue mihi vitam, quam pene amisit, dum est in manibus malignorum. Quod ipsum repetit, et clarius explicat dum adjungit: « A leonibus unicam meam, » id est, restitue mihi animam, quae est mihi unica, ac per hoc dilectissima, quod facies erueno eam a potestate inimicorum, qui crudelitate et ferocitate leones dici possunt, et frendunt, ut supra dictum est, dentibus suis. Quod ad verba attinet, illud, a malignitate, S. Augustinus legit, ab astutiis; S. Hieronymus autem vertit, a calamitatibus. Causa diversitatis fuit, quia vocem hebraicam מַלְּטָתִי deduxerunt Septuaginta a verbo מָלַךְ, quod est

decipere, et ideo S. Augustinus legit, astutiis; et noster interpres, a malignitate; et S. Hieronymus deluxit ab alia radice, nimirum a מַלְּטָה saah, quod est desolari, et ideo vertit, a calamitatibus; sed idem est sensus, ut patet. Per unicum S. Augustinus intelligit Ecclesiam, quam Christus erui vult a persecutoribus. Quod quidem verum est, sed ad litteram videtur omnino referendum ad animam, seu vitam. Sicut etiam illud Psalm. XXI: « Erue a framea, Deus, animam meam, et de manu canis unicum meam. » Anima enim recte dicitur unica quasi unice dilecta. Vita enim temporalis est fundamentum omnium bonorum temporalium, et vita aeterna omnium bonorum simpliciter. Itaque et Dominus ait in Evangelio, Matth. XVI: « Quid prodest homini, si universum mundum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? » et tamen multi ita desipiunt, ut pro nihilo libenter perdant animam, quam unice amare debuisse.

21. CONFITEBOR TIBI IN ECCLESIA MAGNA, POPOLO GRAVI LAUDABO TE.

Promittit se non fore ingratum, si liberationem ab adversariis obtineat. « Confitebor tibi, inquit, in ecclesia magna, » id est, non abscondam beneficium tuum, sed publice coram omnibus predicabo; et idem repetit aliis verbis, « in populo gravi laudabo te. » Idem enim est confiteri laudare, idem quoque ecclesia magna et populus gravis. Dicitur enim ecclesia magna ratione multitudinis, quod proprie significat vox hebraea רַבִּי, id est ecclesia multa; et similiter dicitur populus gravis, sive, ut significantius habetur in hebraeo, עָצוּב, robustus, ratione multitudinis. Tunc enim robustus est populus, cum tam multis viris abundat, ut hostes non timeat. Videtur etiam Propheta ad Ecclesiam Christianam respicere, in qua laudatur assidue Deus ob piorum liberationem. Est enim ecclesia Christiana vere multa et magna, cum totum orbem terrarum obtineat, et vere gravis et robusta, cum « porte inferi adversus eam prevallere non possint, » Matth. XVI. Ecclesia quoque triumphans, Ecclesia magna erit, cum de ea scriptum sit, Apocal. VII: « Vidi urbem magnam, quam dinumerare nemo poterat; » et populus robustus, cum ibidem additum sit: « Et palmae in manibus eorum. »

22. NON SUPERGAUDEANT MIHI, QUI ADVERSANTUR MIHI INIQUE: QUI OBERUNT ME, GRATIAS ET ANNUNTIANT OCLLIS.

Redit ad orationem quam inchoaverat, et petit liberari a persecutoribus, praesertim hypocritis, qui simulantes amicos, cum nihil minus sint. « Non supergaudeant mihi, » id est, non gaudeant super me, sive non letentur de interitu meo, « qui adversantur mihi inique, » id est, qui me persequuntur fingentes amicitiam; nam in hebraeo habetur

שָׁרָה quod *mendacium* proprie significat; unde S. Hieronymus verit, *inimici mei mendaces*; et hæc ipsa est maxima iniquitas, persequi hominem, et decipere specie amicitie. Hoc idem declaratur et repetitur in sequentibus verbis: « Qui oderunt me gratis, et annunt oculis, » id est, qui sine causa me oderunt, cum nihil mali illis attulerim, et tamen fingunt amicitiam annuendo oculis, salutantes, blandie aspicientes, et approbantes quæ dico. Quid est, inquit Augustinus, annuere oculis? pronuntiantes vultu, quod in corde non gerunt.

23. QUONIAM MIHI QUIDEM PACIFICE LOQUEBANTUR, ET IN IRACUNDIA TERRÆ LOQUENTES, DOLOS COGITABANT.

Declarat Propheta cur dixerit de inimicis suis, et *annunt oculis*, et dicit: Quoniam ipsi quidem mecum verba exterioribus pacifice loquebantur, quasi amici essent; sed interioris præ iracundiam disrumpabantur, et cogitabant dolos, quibus me perderent: hæc de sensu. In verbis magna difficultas est; nam hebraicus codex ad verbum sic habet: *Quoniam non pacem loquebantur, et super scissuras terræ verba dolosa meditabantur.* Et sic etiam verit S. Hieronymus, nisi quod pro *scissuras terræ*, ponit, in *rupina terræ*; græcus vero codex sic habet: *Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur, et super iracundiam dolos cogitabant.* Et sic legunt et interpretantur S. Augustinus, Theodoretus et Euthymius. Sed observandum est vocem hebraicam *רָחֵק*, quæ significat *non*, a Septuaginta Interpretibus lectam fuisse, *רָחֵק*, quæ significat *mihi*, et omnino credibile est Septuaginta Interpretes habuisse libros hebraicos emendatores: proinde non videtur ambigendum meliorem esse lectionem latinam Vulgatæ editionis, quæ respondet voci, quam in suis libris habuerunt Septuaginta, quam ea sit, quam nunc habemus in hebræo. Quod autem in hebræo habetur, *super scissuras terræ*, verterunt Septuaginta, *super iracundiam*, quia intellexerant sermonem Prophete esse metaphoricum, et per *scissuras terræ* significatam esse iracundiam, quæ est quedam scissura cordis terreni et animalis. Qui enim irascuntur, il disrumpunt interioris, et quietem ac pacem amittunt: et quidem latinus Interpres addere voluit vocem illam *terre*, quam invenit in hebræo; sed græcus Interpres satis esse putavit, eam subintelligi in voce iracundie, quæ est fervor circa cor. Explicanda igitur est vox *illa*, *terre*, ut accipiatur pro corde terreno et animalis, ut diximus. Cur autem S. Hieronymus verit, *rapinam terræ*, non assequor, nisi per scissuras metaphoricè intellexerit rapinam, aut forte vox hebraica hoc etiam significare possit. Sed absolute preferenda est interpretatio Septuaginta Interpretum, quam Ecclesia in latina editione sequitur. Quod autem in latina editione nos habemus: *Loquentes dolos cogitabant*, non differt in sensu a verbis hebraicis, *verba dolosa cogitabant*. Idem enim est verba

dolosa cogitare, et, loquendo intra se dolos cogitare. Neque multum refert, quod Septuaginta non habeant verba aut *loquentes*, sed simpliciter, *dolos cogitabant*, quia in ipsa cogitatione satis intelligitur interna locutio.

24. ET DILATAVERUNT SUPER ME OS SUUM; DIXERUNT: EUGE, EUGE, VIDERUNT OCULI NOSTRI.

Quam sit verum quod supra dixit de inimicis suis, quod simulato corde pacifice loquerentur, ostendit Propheta in persona justorum in hoc versiculo, ubi dicit eosdum inimicos qui aliquando blandiebantur et annuiebant oculis, postea cum in eas calamitates incidisset, quas illi fraudulenter concinnaverant, dilatato ore crispis aperte insultare, et inter se gratulari ac dicere: Vidimus tandem quod tantopere cupiebamus. Hoc totum in eas calamitates incidisset, quas illi fraudulenter concinnaverant, dilatato ore crispis aperte insultare, et inter se gratulari ac dicere: Vidimus tandem quod tantopere cupiebamus. Hoc totum in Christo, qui caput justorum est, impletum legitur in Evangelio: aliquando enim pacifice loquebantur inimici, dicentes: « Scimus, quia verax es, et viam Dei in veritate doces, » *Matth. xxi*; sed interim dolos meditabantur, ut eaperent eum in sermone. Cum autem illum cruci affixum viderunt, edilataverunt os suum insultantes et dicentes: Vah qui destruis templum Dei, » etc. Quod ad verba attinet, conveniunt codices omnes, eo excepto, quod interjectionem hebraicam *וַיִּחַי* *heh Septuaginta reddiderunt euge*; S. Hieronymus, *vah*; et *euge* est letantis, *vah* insultantis: sed parum refert; nam utraq; est exultantis, et exultatio inimicorum quedam insultatio est.

25. VIDISTI, DOMINE, NE SILEAS; DOMINE, NE DISCEDAS A ME.

26. EXURGE ET INTENDE JUDICIO MEO: DEUS MEUS, ET DOMINUS MEUS, IN CAUSAM MEAM.

27. JUDICA ME, DOMINE, SECUNDUM JUSTITIAM TUAM; DOMINE DEUS MEUS, NON SUPERGAUDEANT MIHI.

Redit Propheta ad orationem, idipsam aliis et aliis verbis repetens ad insinuandum affectum. « Vidisti, inquit, Domine, » quanta videlicet sit oppressio pauperis servi tui; « ne sileas, » quasi non videas, aut non possis, aut non velis defendere sperantes in te. « Ne discedas, » vel, ut habet vox hebraica, *ne elongeris a me*, id est, ne deseras me in tribulatione positum, quomodo faciunt qui procul abeunt. Nec solum non sileas, et non discedas, sed ne deseras, quasi otiose spectans, vel dormitans; sed exurge, et quasi iudex justus et potens intende diligenter animam ad iudicium meum, id est, ad item, quam cum persecutoribus habeo; intendo, inquam, « Deus meus in causam meam, et iudica me secundum justitiam tuam, Domine, » id est, si justitia tua, quæ rectissima est, iudicat me injuste ab adversariis opprimi, libera me de manibus eorum, ut non amplius gaudeant super miseris meis.

28. NON DICANT IN CORDIBUS SUI: EUGE, EUGE, ANIMÆ NOSTRÆ, NEC DICANT: DEVORAVIMUS EUM.

29. ERUBESCAINT ET REVEREANTUR SIMUL, QUI GRATULANTUR MALIS MEIS.

30. INDUCANTUR CONFUSIONE ET REVERENTIA, QUI MAGNA LOQUUNTUR SUPER ME.

Explicat id quod dixerat: Non supergaudeant mihi, « non dicant, inquit, in cordibus suis: Euge, euge, animæ nostræ, » id est, non exultent in cordibus suis super vitam meam, quasi jam extinctam. Sicut enim illud, *non supergaudeant mihi*, significat, *non gaudeant super me*: sic etiam hoc, *non dicant euge, animæ nostræ*, debet exponi: *Non dicant euge super animam nostram*, et explicat in verbis sequentibus: « Nec dicant, inquit, devoravimus eum, » id est, non possint factare ab eis, quasi a leonibus me devoratum. Sed contra potius amissa spe victorie erubescant et revereantur, id est, verecundentur simul omnes inimici mei, qui nunc spe victorie gratulantur sibi de malis meis, id est, mihi imminuentibus; nec solum leviter erubescant et verecundentur, sed « inducantur confusione et erubescant, » id est, toti cooperiantur confusione, « qui magna loquuntur super me, » id est, qui magnifice jactabant potentiam suam super me. Aliqui legunt *magna*, pro *magna*; suam nostram lectio consentit græcæ et hebraicæ veritati.

PSALMUS XXXVI

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. In finem, servo Domini ipsi David.

2. Dixit injustus ut delinquat in semetipso: non est timor Dei ante oculos ejus.

3. Quoniam dolose egit in conspectu ejus, ut inveniatur iniquitas ejus ad odium.

4. Verba oris ejus iniquitas et dolus: noluit intelligere ut bene ageret.

5. Iniquitatem meditatus est in cubili suo: astitit omni viæ non bonæ, malitiam autem non odit.

6. Domine, in cælo misericordia tua, et veritas tua usque ad nubes.

7. Justitia tua sicut montes Dei; judicia tua abyssus multa.

8. Quoniam et jumenta salvabis, Domine. Et misericordia multiplicasti misericordiam tuam, Deus!

Et filii Adam in umbra alarum tuarum sperabunt.

31. EXULTENT ET LETENTUR, QUI VOLUNT JUSTITIAM MEAM, ET DICANT SEMPER: MAGNIFICETUR DOMINUS, QUI VOLUNT PACEM SERVI EJUS.

32. ET LINGUA MEA MEDITABITUR JUSTITIAM TUAM, TOTA DIE LAudem TUAM.

Quemadmodum precatus est propheta ut iniqui confundantur, sic etiam nunc precatur, ut justi exultent et letentur, qui bene sibi velunt, et amant innocentiam suam, vel cupiunt justitiam suam palam apparere. Excitat quoque ad laudem Dei omnes, qui cupiunt pacem suam, quæ securura erat ex liberatione sua ab omnibus malis. In hebræo habetur, qui vult pacem servi sui. Septuaginta Interpretes videntur legisse verbum in numero singulari; sed uterque sensus optimus est. Claudii Psalmum David promittens gratiarum actionem pro accepto beneficio: « Lingua mea, inquit, meditabitur justitiam tuam, » id est, exercet bitur in predicanda justitia tua; et hoc ipsum repetit, et repelendo declarat, dicens: « Tota die laudem tuam, » id est, lingua mea tota die meditabitur laudem tuam, id est, exercet bitur in predicanda laude justitiæ tuæ. Quod autem dicit, *tota die*, significat *frequentet et assidue*, ita ut nunquam tanti beneficii subrepat oblivio. S. Augustinus hoc loco pie monet, eum semper Deum laudare, qui semper bene agit.

V. s. h. — Victori servo domini, David.

Dixit scelus impii in medio corolis ejus: non est timor Dei ante oculos ejus.

Quia dolose egit adversus eum in oculis suis: ut inveniatur iniquitas ejus ad odiendum.

Verba oris ejus iniquitas et dolus: cessavit cogitare, ut beneficeret.

Iniquitatem cogitat in cubili suo, stabit in via non bona: malum non abjiciet.

Domine, in cælo misericordia tua, fides tua usque ad nubes.

Justitia tua quasi montes, Deus [al. Domine], iudicium tuum abyssus multa: homines et jumenta salvos facies, Domine.

Quam pretiosa misericordia tua, Deus [al. Domine].

Et filii Adam in umbra alarum tuarum sperabunt.

9. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos. Inebriabuntur de pinguedine domus tuæ, et torrente deliciarum tuarum potabis eos.
10. Quoniam apud te est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen. Quoniam tecum est fons vitæ: in lumine tuo videbimus lumen.
11. Præterde misericordiam tuam scientibus te, et justitiam tuam his qui recto sunt corde. Attrahe misericordiam tuam scientibus te, et justitiam tuam rectis corde.
12. Non veniat mihi pes superbiæ, et manus peccatoris non moveat me. Ne veniat mihi pes superbiæ: et manus impiorum non me commoveat.
13. Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem: expulsi sunt, nec potuerunt stare. Ibi ceciderunt operantes iniquitatem: expulsi sunt, et non potuerunt surgere.

Argumentum. — Strophæ tres: Ab improbis (vers. 9-5), pro tua gratia, fide, justitia (vers. 6-10), pios, o Jova, defende (vers. 11-13).

1. Prætorum, servi Jovæ Davidis carmen.
2. Effatum impietatis improbi est in corde meo, scil.: Nullus pavor Dei in conspectu oculorum ejus (improbi).
3. Nam sibi dulce facit in oculis suis percipere fructus iniquitatis suæ, et odisse.
4. Verba oris ejus iniquitas et dolus; desiiit recte sapere, recte agere.
5. Prava excogitat in cubili suo, præsulo est via non bonæ, malum non aversatur.
6. Jova, in cælos (pertingit) gratia tua, fides (veritas) tua usque ad nubes.
7. Justitia tua ut montes Dei (altissimi), judicia tua sunt abyssus magna; homines et pecudes servas, Jova.
8. Quam pretiosa (magni facienda) est gratia tua, Dens. et filii hominum in umbra alarum tuarum confidunt.
9. Inebriantur pinguedine domus tuæ (mundi), et torrente deliciarum tuarum potas eos.
10. Nam apud te est fons vitæ, luce tua (favore tuo) videmus lumen (utimur felicitate).
11. Protrahe (diuturnam, imo æternam fac) gratiam tuam (lentibus) te, et justitiam tuam rectis corde.
12. Ne veniat mihi pes superbiæ, nec manus impiorum me ejiciat.
13. Ibi cecidere patrans iniquitatem; proieciti sunt, nec surgere queunt.

NOTE.

Vers. 2. Illud effatum me affligit et urit veluti ignis: ita, si legas *lebbi*. Cum *tiobo* verte, oraculum *iniquitatis improbo est in corde suo*, i. e. quidquid homini impio improbitas suadet et imperat, id oraculi loco

habet, id sibi divinum videtur; seu: cor impij templum est sceleris. Maurer *neoum* cum titulo jungit, hincque facillimum effert sensum: *Prætorum.... Davidis dictum* (de dicto poetico *neoum* legitur etiam II Sam. xxii, 1; Prov. xxx, 1): *Impietas est improbo in corde suo*, etc. — Vers. 3. Sensus: Illi dulce est inique agere et odisse. Maurer, *nam blanditur ei* (Deo), studet ei persuadere, simulat coram eo, *invenire*, agnoscere *se culpam suam*, eamque odio habere, i. e. coram Deo penitentia ac virtutis spem ostendit. — Vers. 4. In secundo membro Rosenmullerus rejicit *asynetum*, veritique, *recte sapere ac bene agendum*. — Vers. 10. *Fons vitæ* (aquarum non stantium) sæpius poni solet pro qualibet re amena ac salutari, sive pro bono extimo, quod in regionibus illis Orientis fervidioribus nihil perinde desideratur, quam aquæ limpide copia. — Vers. 11. *Justitiam*, qua innocentes defendis. — Vers. 12. *Dejectat*, propr. vagari faciat, e sedibus meis in exilium propellendo. — Vers. 13. *Ibi*, subito, de repente. Hengstenberg: ubi mihi perniciem minabuntur. Alii, *tunc*. Pro *ceciderunt*, Maurer ponit *caident*.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XXXV.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem, sermo Domini David.

De hoc titulo dictum est in explicatione Psalmi iv, ubi primum legitur, *in finem*. Sensus igitur est: Psalmus inspiratus sermo Domini Davidi, qui canendus est jugiter usque in finem, quiaque ad Christum pertinet, qui legis et Prophetarum est finis. Argumentum est, immensam fere esse quorundam hominum malitiam, sed multo majorem Dei misericordiam, et justitiam.

EXPLICATIO PSALMI.

1. DIXIT INJUSTUS UT DELINQUAT IN SEMETIPSO: NON EST TIMOR DEI ANTE OCULOS EJUS.

Describit Propheta duas primas peccati radices, quarum altera est in voluntate, quæ decernit male agere; altera in intellectu, qui non cogitat timorem Domini prohibentis peccatum. « Dixit, inquit, injustus ut delinquat in semetipso, » id est, apud se, in corde suo, decrevit injustus delinquere, id est, corde suo in peccatum consensit. « Non est timor Dei ante oculos ejus, » id est, ideo corde peccatum elegit, quia oculis mentis non cogitavit timorem Domini omnia videntis. Ubi timor ponitur pro objecto timoris, id est, non cogitavit Deum justum, fortem, videntem omnia: ex qua cogitatione timorem tantæ potestatis sine dubio concepisset. Sicut enim qui timet hominem, non audeat in conspectu ejus malum exterius facere: ita qui timet Deum, non audeat interius cogitare, quoniam Deus etiam corda scrutatur. Quod atinet ad verba, tres primæ hebraica voces sic ad litteram verti possent, *dictum prævaricationis impii*; sed vox illa, נָסַח, quamvis proprie *dictum* significet, tamen accipitur passim pro *verbo dicit*; illud autem, בָּשַׁע, quod significat *prævaricator inem*, mutatis punctis, quæ a Rabbini apposita s. h. legi poterit בָּשַׁע נִסְחָה, id est *prævaricator*, sive *injustus*; sic etiam illud, לִרְשָׁע, quod S. Hieronymus vertit, *impii*, mutatis punctis significabit *ad delinquendum*, sive *ut delinquat*, ut greci et latini codices habent. Et hæc sine dubio vera lectio est, quod confirmat

littera לָ לamed, quæ signum est verbi modi infiniti, non autem nominis ex casu genitivo. Illud autem, in *semetipso*, in hebræo est, in medio לְבִי cordis mei; sed corrupta videtur littera hebraica mutatione unius litteræ: nam ipse etiam S. Hieronymus vertit, *cordis ejus, non cordis mei*. Itaque legendum videtur לְבִי, id est *corde suo*.

2. QUONIAM DOLOSE EGIT IN CONSPECTU EJUS, U INVENIATUR INIQUITAS EJUS AD ODIUM.

Demonstrat in hoc versiculo Propheta, quod dixit, *injustum non habere timorem Domini*. « Nam, inquit, in conspectu ipsius Dei dolose egit » cum ipso Deo et omnibus hominibus, adeo graviter, « ut iniquitas ejus non inveniat » apud Deum ad veniam, sed « ad odium, » quod certe nunquam fecisset, si Deum timuisset. Quis enim delinquere audeat in conspectu judicis, si judicem timeat? Verba hebraica et græca possunt alium sensum facere, nimirum, quod injustus dolose agit, cum videtur velle redire ad cor, et confiteri peccata; nam non querit peccata sua, dum conscientia suæ secreta rimatur, ut vere illa odio habeat, sed tantum ut fallat Deum, vel homines, et hunc sensum persequitur S. Augustinus. Verba hebraica sic sonant: *Quoniam dolose egit adversus eum in oculis ejus ad inventendam iniquitatem ejus, ad odium*. Græca vero sic habent: *Quoniam dolose egit in conspectu ejus, invenire iniquitatem suam, et odisse*. Quamvis autem sensus posterior verus sit, et verbis Prophetæ aptari possit, tamen prior sensus est magis uni-

versalis, et melius conneclitur cum superioribus, et magis convenit cum Vulgata latina editione, et non difficulter accommodari potest verbis hebraicis et graecis. Quod enim dicitur in codice hebraico, *ad invenendam iniquitatem eius ad odium*, hunc sensum facit: Ut inveniat Deus iniquitatem ejus ad odendum, id est, non ad parcendum, sed ad puniendum. Quod autem dicitur in graeco codice, *invenire iniquitatem ejus, et odisse*, id est, ut Deus inveniat iniquitatem ejus, et non ignoscat, sed odio habeat, et puniat; neque enim Graeci habent discrimen inter *ejus et suam*, ut nos Latini habemus; proinde illud *עָוֹנוֹ*, quod S. Augustinus legit *suam*, noster Interpres legit *ejus*.

3. VERBA ORIS EJUS INIQUITAS, ET DOLUS: NOLUIT INTELLIGERE, UT BENE AGERET.

Dixit Propheta hominem impium dolose agere, hunc addit etiam dolose loqui, additur postea etiam dolose cogitare, ut undique manifestetur insignis perversitas ejus, qui Deum non timet. Verba, inquit, oris ejus sunt conformia factis, nimirum injusta, imo tam injusta, ut non sint aliud nisi iniquitas et dolus; quidquid loquitur eo tendit, ut vel laedat aperte, vel decipiat. Noluit intelligere, ut bene ageret, id est, neque potest excusare culpam suam praevendo ignorantiam; voluntarie enim ignoravit, cum non curaverit discernere legem justitiae, vel per se investigando, vel ab aliis querendo, quoniam decreverat male agere: ut male ageret, scientiam bene vivendi contempsit.

4. INIQUITATEM MEDITATUS EST IN CUBILI SUO: ASTITIT OMNI VIE NON BONAE, MALITIAM AUTEM NON ODIT.

Ordine retrogrado descripsit primo opera injusta, deinde verba iniqua, nunc tandem cogitationes et affectiones malas describit; quamvis enim ex corde, ut est in Evangelio *Matth. xiii*, procedant verba et opera mala, nos tamen ex operibus et verbis malis, quae videmus et audimus, cognoscimus cogitationes, et voluntates malas, quas videre et audire non possumus. Iniquitatem, inquit, meditatus est in cubili suo, id est, opera et verba iniqua, non casu ut imprudenter patriverit vel effudit, sed in secreto cubilis sui nullo ante meditatus est. Astitit omni vie non bonae, malitiam autem non odit, id est, dum meditare in corde suo, et varia consilia occurrerent, quasi viae ad operandum, approbavit omnia mala consilia, et sic ingredi cepit omnem viam non bonam, quia corrupta est ejus voluntas, et ideo malitiam non odit, sed amavit potius, non quia mala est, sed quia utilis visa est. Illud, *omni via non bonae*, positum est pro *omni via mala*, ac si diceret: Non placuit illi ullum consilium bonum; sed e contrario elegit sequi omnia mala consilia, et sic

astitit *viam non bonam*, id est, stetit in via non bona.

5. DOMINE, IN CAELO MISERICORDIA TUA, ET VERITAS TUA USQUE AD NUBES.

6. JUSTITIA TUA SICUT MONTES DEI, JUDICIA TU ABYSSUS MULTA.

Transit Propheta ad alteram partem Psalmi, atque ostendit magnam quidem esse aliquorum hominum malitiam: sed majorem esse in Deo bonitatem, quae in misericordia et justitia ejus consistit. Ac de misericordia dicit: « In caelo misericordia tua, » id est, tam magna est misericordia tua, ut a terra ad caelum pertingat, et omnia repleat: quod clarius habetur in *Psalm. cvii*: « Magna est misericordia tua super caelos. » Misericordia adjungit veritatem, id est, fidelitatem, quae facit observari quod misericorditer promittitur; de qua dicitur in *Psalm. cxlii*: « Fidelis Dominus in omnibus verbis suis. » Et veritas tua usque ad nubes, id est, misericordia ad caelum usque pertingit cum sua comite veritate, quae ipsa quoque extenditur « usque ad nubes, » id est, usque ad caelum, in quo sunt nubes. Neque minor est in Deo justitia, quae reddit unicuique secundum opera sua. Nam « justitia tua, inquit, sicut montes Dei, » id est, magna est instar montium altissimorum, qui nubes aliquando superant. Dicitur enim res magnae res Dei, ut alio loco *Psalm. lxxix*: « Sicut cedros Dei. » Adjungit justitiam judicia, quae sunt actus justitiae, ac dicit: « Judicia tua abyssus multa, » id est, profunda et inscrutabilia, quomodo profundissima vorago, quae abyssus dicitur, oculis penetrari non potest. His omnibus corporalibus similitudinibus, altitudinis et profunditatis divinae misericordiae et justitiae, nec non veritatis et judiciorum, nihil significatur aliud, nisi misericordiam et justitiam Dei majores esse, quam ut a nobis perfecte intelligi possint, quemadmodum oculis corporalibus non pertingimus ad ea, quae seipsum riant nubes, vel quae sunt infra terram.

7. HOMINES, ET JUMENTA SALVABIS, DOMINE, QUEMADMODUM MULTIPLICASTI MISERICORDIAM TUAM, DEUS.

Ostendit nunc Propheta misericordiam Dei maximam esse, quoniam salvat homines et jumenta, id est, conservat, nutrit, replet corporalibus bonis, non solum homines, id est, eos qui ratione utuntur; sed etiam jumenta, id est, eos qui instar jumentorum, solo sensu et appetitu ducuntur, quorum malitiam supra explicavit. Et vere infinita et stupenda est misericordia et benignitas Dei, qui cum posset impios et blasphemos justissime perdere et ad nihilum redigere, tamen illo tempore, quo blasphemant et maledicunt Deum, et mandata omnia Dei praevicantur, Deus illos quasi manibus propriis sustentat, portat et alit, delectationibus replet, solem suum oriri super eos facit, et pluvias de caelo agros eo-

rum et hortos rigat. Illud autem, quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam, Deus, admirantis est, ac si dicit: O quomodo multiplicasti misericordiam tuam, Deus! Nam in hebraico codice habetur, *Deus! Neque dissentiunt codices graeci; et nostra latina editio hunc sensum facile recipit. Est autem optimus commentarius textus originalis, quando ex eo versio nostra explicari potest.*

8. FILII AUTEM HOMINUM IN TEGMINE ALARUM TUARUM SPERABUNT.

Dixit de misericordia erga impios et carnales, quos nomine jumentorum appellandos censuit. Nunc dicit de misericordia erga pios et spirituales, quos filios hominum vocat: quae etiam justitia dici potest respectu impiorum, quos tam exitibus bonis justo privandos esse decrevit. Ait igitur: « Filii autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt, » id est, jumenta quidem corporali salute contenta esse debebant, quam etiam solam noverunt, et solam appetiverunt. At filii hominum, quasi pulli sub alis gallinae, ita ipsi sub alis tuis, Deus amantissime, collecti et quiescentes, omnia bona a te uno sperabunt. Quibus verbis significatur praecipua quaedam providentia et singularis benevolentia Dei erga pios homines, et contra summa quaedam et securissima fiducia piorum ad Deum, qualis est gallinae sollicitudo in fovendis pullis, et pullorum fiducia sub alis gallinae. Qua similitudine quoniam aptissima est, saepe utitur idem Propheta, ut *Psalm. lxxii*: « In velamento alarum tuarum sperabo, adhæsit anima mea post te; » et *Psalm. xc*: « Scapulis suis umbrabit tibi, et sub pennis ejus sperabis. » Quam autem dulces sit, et quam anteponendum omnibus humanis deliciis, sub alis Dei foveri, et paternam, vel maternam pietatem ipsis experiri, nemo scit, nisi qui accipit.

9. INEBRIABUNTUR AB UBERTATE DOMUS TUA: ET TORRENTE VOLUPTATIS TUAE POTABIS EOS.

Protectio sub alis Dei in hoc mundo habetur, ubi periculum est a morsibus milvorum et ferarum: at quod sequitur, in caelesti patria nobis abitur; explicat autem Propheta bona illa ineffabilia eo modo, quo potest, id est, corporalibus similitudinibus. Et quidem primum sumit similitudinem ab ipso recipiente: deinde ab ea re, quae recipitur. Ipse quidem recipiens tunc est contentus, cum est plenus, ut nihil amplius appetat. Ista plenitudo, satianem appetitum, describitur hoc loco aptissime per ebrietatem. Qui enim est avidus vini, tum demum est vere satur, cum est ebrius; tunc enim non amplius silit vinum, sed in somnum resolvitur. Ita igitur et nos, qui in hac vita nunquam satiamur, neque quiescimus, quantumlibet bona temporalia crescant, tum demum pleni, et saturi, ac per hoc beati erimus, cum inebriabimur ab ubertate bonorum, quae sunt

in domo Dei; quia tunc omni appetitu satiati, resolvemur in somnum sempiternae quietis. Dicit autem, *inebriabuntur ab ubertate*, et non dicit, *inebriabuntur a vino*, quia vult nos intelligere, non accipi hoc loco ebrietatem proprie, sed ut significat plenam satietatem. Deinde addit similitudinem ab ipsa re, quae datur et recipitur, dicens: « Et torrente voluptatis tuae potabis eos. » In torrente tria sunt: multitudo maxima aquarum ex montibus descendendum; repentina inundatio: ubi enim paulo ante nihil erat aquae, repente conspicitur flumen ingens; denique impetus aquarum decurrentium, et secum omnia obvia rapientium. Sic erit caelestis beatitudo: aderit multitudo sapientiae et scientiae ex illo monte descendens, quod dicitur *Eccli. i*: « Fons sapientiae Verbum Dei in excelsis, » id est, in excelsis monte divinitatis est fons sapientiae Verbum Dei: ex quo monte et fonte repentina oritur inundatio in Beatis. Nam qui in hac vita magno labore, et multo tempore, quasi guttatim sapientiam hauriebamus, ibi repente, et in momento Deo clare visio affluens omni scientia, non solum rerum creaturarum, sed etiam omnium attributorum ipsius Creatoris, quae abundantia sapientiae et scientiae rapit animum magno impetu ad amorem et fructuonem summi boni. Neque enim in patria liberum erit diligere, vel non diligere Deum; frui, vel non frui bono tam magno: sed erit felicissima necessitas adherendi summo bono, et pro complexum intimum infinita suavitate fruendi.

10. QUONIAM APUD TE EST FONS VITAE, ET IN LUMINE TUO VIDEBIMUS LUMEN.

Reddit rationem, cur ex visione Dei sit futura in Beatis tanta sapientiae et scientiae inundatio: quia videlicet *quod Deum est fons vitae*, qui idem est cum fonte sapientiae. Deus igitur, qui fons est sapientiae, hoc ipso fons est vitae, quia sapere sapientiae est vivere: et quia fons est vitae, hoc ipso fons est essendi, quia vivere viventibus est esse. Dicitur autem fons sapientiae, vitae, et essentiae, quia non habet ab alio, ut sapiat, aut vivat, aut sit; sed ipse est sapientia, est vita, est esse; et omnia alia, quae utcumque sapiunt, vivunt, aut sunt, ab illo id habent. Utitur autem Davia nomine fontis, ut persiat in metaphora torrentis, quasi dicat: Torrente nos potabis, quia apud te est fons, unde torrentis ille descendit. Dicit autem: « Apud te est fons vitae, » cum videretur dicere debuisset, *fons sapientiae*, quia voluit ostendere vitam aeternam justis promissam, atque ut summum bonum ab omnibus desideratum, in hac summa sapientia consistere, juxta verbum Domini, *Joan. xvii*: « Haec est aeterna vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum. » Addit vero: « In lumine tuo videbimus lumen, » ut tandem verbis clarioribus explicet quod per metaphoras adumbraverat. Nam « in lumine tuo videbimus lumen, »

nihil aliud significat, nisi: In te ipso, qui lux, et fons luminis es, videbimus te lumen inaccessibile et indeficiens. Nunc enim videmus Deum, sed in speculo creaturarum; in mente nostra, quæ est imago Dei, ratiocinando, et discurrendo ab operibus ad opificis notitiam; denique in fide, non in specie: tunc autem videbimus Deum in seipso, et ut dicit Apostolus I *Corinth. xiii*, «facie ad faciem;» et, ut loquitur B. Joannes I *Joan. iii*: «Videbimus eum sicuti est,» non sicut in imagine representatur. Et quoniam, ut idem Joannes dicit I *Joan. i*: «Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ,» ideo recte dicitur, «in lumine tuo,» id est, in ipsa tua divinitate, quæ lux est, non in figuris et ænigmatibus, «videbimus lumen,» id est te ipsum, «qui es lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum,» *Joan. i*. Recte quoque theologi ex hoc loco colligunt lumen gloriæ, quod necessarium esse volunt ad Deum videndum. Nam Deus lux quædam est, sed *inaccessibilis*, ut dicit B. Paulus I *Timoth. vi*; et ideo nisi mens elevetur, et confortetur quodam dono Dei, quod vocant lumen gloriæ, non potest obtutum figure in lucem illam increatam: proinde videbimus quidem lumen, quod est ipse Deus, sed *in lumine ipsius*, id est, adjuvi lumine gloriæ, quod ipse donat fide, quos ad sui visionem dignatur admittere. Sed prior explicatio videtur magis literalis.

11. PRÆTENDE MISERICORDIAM TUAM SCIENTIBUS TE: ET JUSTITIAM TUAM HIS, QUI RECTO SUNT CORDE.

Docet nunc Propheta magna ista bona, de quibus hactenus locutus est, ad solos justos pertinere, quos paulo ante filios hominis appellavit, cum impios jumentorum nomine vocasset. Utitur quidem Propheta forma loquendi imperativi modi, sed vim habet apud prophetas ea forma modi indicativi, ut sæpe diximus: «Prætende, inquit, misericordiam tuam scientibus te,» id est, extende hanc magnam misericordiam tuam scientibus, id est, illis tantum, qui te cognoscunt notitia familiaritatis et amicitie; qui tecum versantur, te invocant, qui audiunt te in præceptis tuis, et quos tu audis in precibus eorum: Quo modo loquendi dicitur in *Vangelio, Matth. xxv*: «Amen dico vobis, nescio vos.» «Et justitiam tuam his qui recto sunt corde,» id est, extende, sive porrigere hanc misericordiam, quæ simul est corona justitiæ, his «qui recto sunt corde,» id est, justis et piis, qui cor habent rectum et conforme rectitudini tuæ, et ideo placeat illis omnia mandata tua et judicia tua. Idem enim petit Propheta more suo

diversis vocabulis: nam scientes Deum notitia amicitie, ipsi sunt recti corde; et felicitas æterna, misericordia et justitia est: misericordia quidem, quia ex dono gratiæ facti sumus justis ex impiis, et amici ex inimicis, et recti corde ex distortis et obliquis, et operarii bonorum operum, ex operariis iniquitatis; sed tamen eadem felicitas est etiam corona justitiæ, et merces bonorum operum: nam, ut habetur in concilio Atraciano II, *Can. xvi*: Debetur merces operibus bonis, si fiant; sed misericordia, quæ non debetur, præcedit, ut fiant.

12. NON VENIAT MIHI PES SUPERBIE, ET MANUS PECCATORIS NON MOVEAT ME.

Sollicitus jam de se Propheta, ne a tanto bono forte excidat, precatur Deum pro dono perseverantiæ, ac præsertim contra vitium superbiæ, cui obnoxii sunt magni viri, qualis ipse erat. «Non veniat, inquit, mihi pes superbiæ,» id est, ne queso sinas, ut mihi appropinquet pes superborum, ne forte manus ipsorum moveat me verbo, vel exemplo, vel alia tentatione, et dejiciat de statu gratiæ in foveam peccati. Nomine superbi et peccatoris, cujus pedem et manum, id est, ejus accessum et potentiam timet, intelligitur precipue diabolus, qui est rex super omnes filios superbiæ; et deinde etiam ministri et satellites ejus. Posset etiam cum S. Augustino ita exponi: «Non veniat mihi pes superbiæ,» id est, non contingat mihi, ut incipiam habere pedem superbiæ, id est affectum superbiæ; «et manus peccatoris non moveat me,» id est, et operatio peccatoris non inducat me ad consensum peccati, et sic vel ex meo vitio, vel ex tentatione aliorum dejiciat de statu meo, et cadam.

13. IBI CEDIDERUNT QUI OPERANTUR INIQUITATEM: EXPULSI SUNT, NEC POTUERUNT STARE.

Reddit rationem cur tantopere timeat sibi a superbiâ: quoniam, inquit, «ibi ceciderunt, qui operantur iniquitatem,» id est, a superbiâ initium sumpsit omnis perditio, » ut ait Tobias cap. iv; nam et primus angelus cum sociis suis, et primus homo cum uxore sua, ob superbiâ ceciderunt, et per eos peccatum in mundum intravit. Et postea quam ceciderunt a justitia ad iniquitatem, expulsi sunt a Deo e loco felicitatis, et dejecti in profundum miseriarum. Nam «Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam,» ut dicunt Apostoli, Petrus in *epist. I*, cap. v, et Jacobus cap. iv. «Nec potuerunt stare,» in loco illo felicitatis, in quo posuerat illos Deus, ut ad majora proveheret, si in bono perseverarent.

V. v. — *Psalmus ipsi David.*

1. Noli æmulari in malignantibus, neque zæaveris facientes iniquitatem.
2. Quoniam tanquam ænum velociter arescent: et quemadmodum olera herbarum cito decident.
3. Spera in Domino, et fac bonitatem; et inhabita terram, et pascaris in divitiis ejus.
4. Delectare in Domino, er dabit tibi petitiones cordis tui.
5. Revela Domino viam tuam, et spera in eo, et ipse faciet.

6. Et educet quasi lumen justitiam tuam, et judicium tuum tanquam meridiem.

7. Subditus esto Domino, et ora eum.

Noli æmulari in eo, qui prosperatur in via sua, in homine faciente injustitias.

8. Desine ab ira, et derelinque furorem; noli æmulari ut maligneris.

9. Quoniam qui malignantur, exterminabuntur; sustinentes autem Dominum, ipsi hereditabunt terram.

10. Et adhuc pusillum, et non erit peccator; et quæres locum ejus, et non invenies.

11. Mansueti autem hereditabunt terram, et delectabuntur in multitudine pacis.

12. Observabit peccator justum, et stridebit super eum dentibus suis.

13. Dominus autem iridebit eum, quoniam prospicit quod venit dies ejus.

14. Gladium evaginaverunt peccatores; intenderunt arcum suum:

Ut dejiciant pauperem et inopem, ut trucident rectos corde.

15. Gladius eorum intret in corda ipsorum, et arcus eorum confringatur.

16. Melius est modicum justo, super divitias peccatorum multas.

17. Quoniam brachia peccatorum conterentur, confirmat autem justos Dominus.

18. Novit Dominus dies immaculatum, et hereditas eorum in æternum erit.

19. Non confundentur in tempore malo, et in diebus famis saturabuntur:

20. Quia peccatores peribunt.

V. s. h. — *David.*

[*Aleph.*] Noli contendere cum malignis: neque æmuleris facientes iniquitatem.

Quoniam sicut herba velociter conterentur, et sicut olus viride marcescent.

[*Beth.*] Spera in Domino, et fac bonum; peregrinare [*h. habitare*] in terra, et pascere fide:

Et delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui.

[*Ghimel.*] Volve super Dominum [*h. Revela Domino*] viam tuam, et confide in eo, et ipse faciet.

Et educet sicut lumen justitiam tuam, et judicium tua [*al. judicium tuum*] sicut meridiem.

[*Daleth.*] Tace Domino, et exspecta eum; noli contendere adversus eum, qui proficit in via sua, adversus virum, qui facit quæ cogitat.

[*He.*] Dimitte iram, et derelinque furorem: noli contendere ut malefacias.

Quoniam qui malefaciunt, interibunt: exspectantes autem Dominum ipsi hereditabunt terram.

[*Vav.*] Adhuc enim modicum, et non erit impius; et cogitabis de loco ejus, et non subsistet.

Mites autem hereditabunt terram, et delectabuntur in multitudine pacis.

[*Zain.*] Cogitat impius de justo, et frendet adversus eum dentibus suis.

Dominus deridebit eum, quia vidit quoniam venit dies ejus.

[*Heth.*] Gladium evaginaverunt impii: teterunt arcum suum, ut percussant [*h. ut dejiciant*] egenum et pauperem, et interficiant rectos in via.

Gladius eorum ingreditur in cor eorum, et arcus eorum confringantur.

[*Teth.*] Melius est parum justo, quam divitiis impiorum.

Quia brachia impiorum confringentur, sublevat autem justos Dominus.

[*Iod.*] Novit Dominus dies immaculatum, et hereditas eorum æterna [*h. in sæculum*] erit.

Non confundentur in tempore malo, et in diebus famis saturabuntur.

[*Caph.*] Quia impii peribunt, et inimici Do-